

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

RAPPORT UV ÖST 2003:2
ARKEOLOGISK FÖRUNTERSÖKNING

Ödeshögs kyrka

Ödeshögs kommun Östergötland

Dnr:422-678-2002

Rikard Hedvall

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se

Text Rikard Hedvall och *grafik* Lars Östlin

Utskrift RAÄ UV Öst, Linköping, 2003

Kartor ur allmänt kartmaterial, Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3

© 2003 Riksantikvarieämbetet

Rapport UV Öst 2003:2

ISSN 1404-0875

Innehåll

Inledning

Kyrkobyggnaden

Målsättning och metod

Den arkeologiska förundersökningen

Referenser

Administrativa uppgifter

Ödeshögs kyrka

Inledning

Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst, har den 17 – 18 april 2002 utfört en arkeologisk förundersökning i samband med anläggandet av en bergvärmeanläggning. Borrhål och ledningsschakt förlades utmed kyrkans östra, norra och västra sidor.

För kostnaden stod Ödeshögs kyrkliga samfällighet, Fastighets och kyrkogårdsnämnden. Uppdragsgivare var Länsstyrelsen i Östergötlands län. Ansvarig för undersökningen var Rikard Hedvall som också sammanställt rapporten.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan uppfördes under 1100-talets andra hälft. Av den romanska byggnaden återstår endast tornet som är byggd ovan koret. Den är en av tre kända östtornskyrkor i Östergötland. Kyrkans utseende kan främst tillskrivas en stor ombyggnad i slutet av 1700-talet. Vid 1800-talets slut genomfördes en förändring av kyrkorummet då koret placerades i väster och den ursprungliga kordelen kom att användas som vapenhus. Senare har koret återställts i öster.

Målsättning och metod

Möjligheten att t ex förhistoriska boplatsslämningar och spår av en äldre kyrkobyggnad kunde påträffas var kanske inte så stora med det relativt begränsade schaktdjupet. En målsättning var att försöka undvika att gräva bort äldre anläggningar och gravar. Med den minimala schaktbredden 0,5 meter hade endast mindre delar av t ex gravarna kunnat undersökas. Kunskapsutbytet hade därmed inte varit så stort. Målsättningen var därmed att försöka undvika att gravar och andra konstruktioner grävdes sönder. Det planerade djupet på ca 0,8 m kunde minimeras vilket också gjordes ställvis. Schakten maskingrävdes med en 0,5 meter bred skopa. I ett fall då intakta kulturlager påträffades grävdes detta för hand.

Den arkeologiska förundersökningen

Ödeshögs kyrka ligger på en markant höjd, den högsta i området. Den romanska kyrkan har i huvudsak rymts på höjden. Vid senare förändringar av kyrkobyggnaden, då denna förlängts i väster, har denna del hamnat i en kraftig slänt. Hela kyrkogården sluttar åt detta håll. Kyrkan ligger förskjutet långt åt öster på kyrkogården. Öster om koret finns idag endast en grusgång vars bredd sträcker sig mellan koret och fram till kyrkogårdsmuren. Undersökningsschaktet är grävt i denna grusgång runt kyrkan på dess östra, norra och västra sida.

Läget för de planerade fyra borrhålen hade förändrats från den ursprungliga planeringen. De hade förlagts till kyrkans sydöstra, nordöstra och nordvästra hörn samt ett längst med kyrkans nordfasad. Rören är fortsättningsvis angivna som nummer efter denna ordning. De tidigare planerade lägena hade ändrats på grund av befintliga oljetankar och ledningar. Runt de ca 15 cm stora rören grävdes ett frischakt på 60 cm. Mellan de tre första rören grävdes schaktet 50 cm brett och 70 cm djupt. Vid detta djup förändrades lagerbilden markant mellan rör 1 och 2. Det övre skiktet verkade mer omrört och då inte enbart genom gravnedgrävningar utan snarare från förändringarna av kyrkans östparti med anläggande av en entré i slutet av 1800-talet och rivningen av densamma år 1959 – 60. Under detta lager fanns ett mer homogent lager av sandig humus innehållande enstaka sten, tegelflis, kalkbruk och träkol.

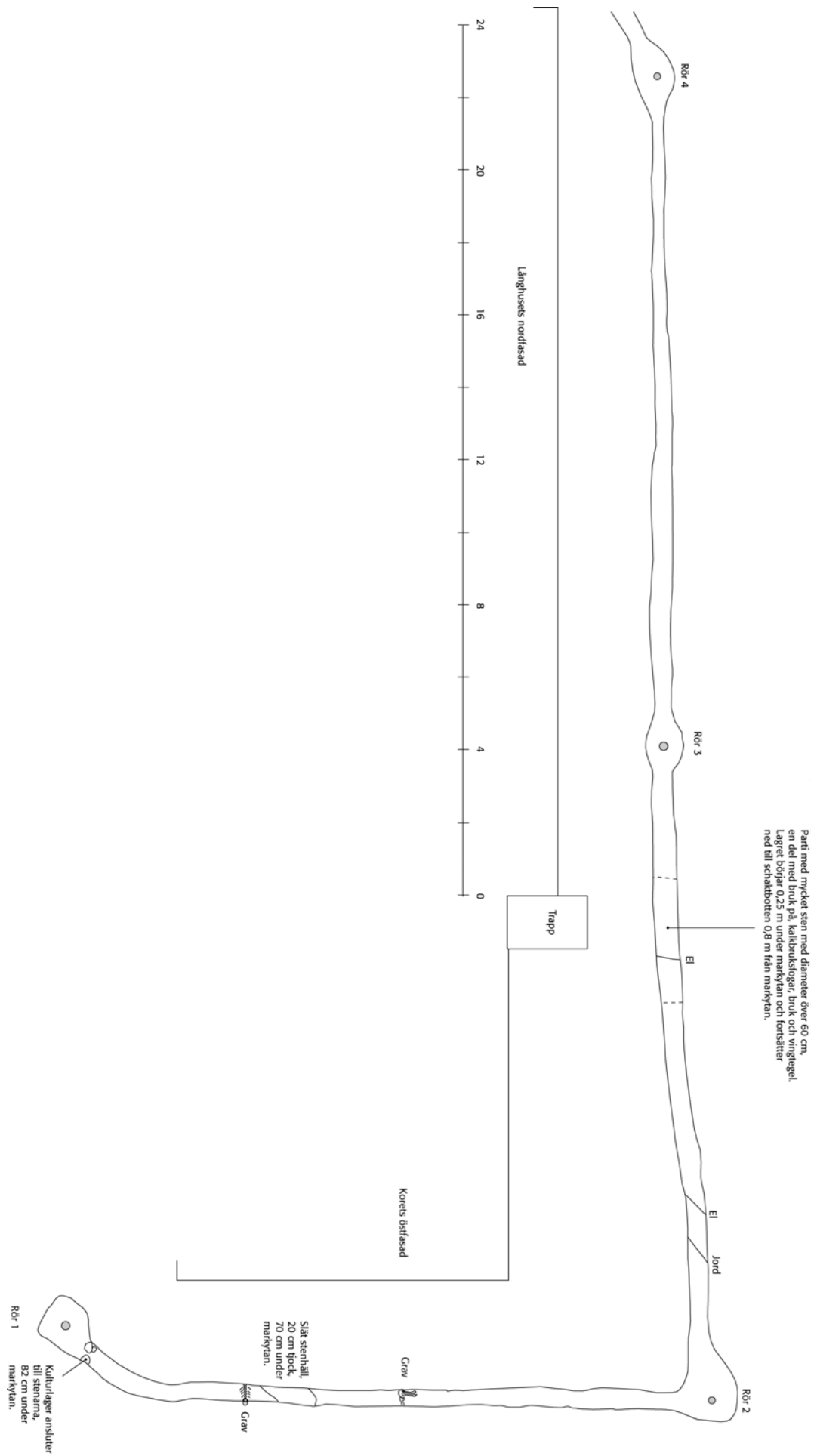
Vid rör 1, 0,8 meter under markytan, fanns några stenar i ett kulturlager, som skulle kunna ha ingått i en konstruktion. På grund av den begränsade undersökningssytan gick det inte att förstå dess funktion. Lagret som var sandigt innehöll träkol, kalk och lite tegelflis.

Mellan rör 1 och 2 påträffades enstaka omrörda ben. Ett skelett i ursprungligt läge påträffades mittemellan dessa rör på endast 50 cm djup. Eftersom det var det enda skelettet på detta ringa djup grävdes det bort. Det rörde sig om en gammal individ. Skallsuturerna var helt sammanväxta och tänderna i överkäken saknades så när som på en. Tandhålen var helt sammanväxta. I underkäken fanns så gott som samtliga tänder kvar. Personen hade begravts i östvästlig riktning men inte med huvudet åt väster som brukligt var under medeltiden. Därmed kan man anta att det inte rör sig om ett medeltida skelett utan från senare tid. Personen hade dessutom begravts liggande på sidan med ansiktet neråt. Armarna låg över magen. Samtligt skelettmaterial återbegravdes i schaktet vid korets nordsida. Ett skelett, som låg i östvästlig riktning med huvudet i väster, påträffades på 90 cm djup fyra meter norr om det förra skelettet. Ledkulan var inte sammanväxt med lårbenet vilket visar att det rörde sig om ett barn. Skelettet täcktes åter med jord på sin ursprungliga plats. Utifrån skelettets nivå bestämdes schaktdjupet till 70 cm för att inte gräva sönder några begravningar. Djupet bibehölls till rör 3 och inga skelett påträffades i denna sträckning.

En plan häll, med det största mätbara måttet 160 cm, påträffades på 70 cm djup mellan de båda påträffade skeletten. Inga synliga ristningar fanns på den del som syntes i schaktet. Den 20 cm tjocka hällen, som fortsatte utanför de båda schaktkanterna, ligger kvar.

Mittemot korets anslutning till långhuset fanns utmed en 3,5 meter lång sträcka ett 30-tal större stenar med upp mot 60 cm diameter. På somliga stenar fanns kalkbruk. Troligen har de ingått i den sakristia som utvidgades år 1697. Denna verkar ha rivits i slutet av 1700-talet eftersom en ny sakristia inrättades i koret år 1781 (Lindqvist 2000:8ff). Förmodligen har stenarna hamnat i jorden i samband med raseringen av sakristian.

Enligt uppgift från företaget som borrade hålen var grundförutsättningarna vid hål 1; från markytan och ner till berget 9,5 m. Vid rör 2 fanns sand från markytan och tre meter ner. Under detta låg ett fyra meter tjockt lerlager innan berggrunden påträffades. Vid rör 3 och 4 var det 14 meter ner till berggrunden.

Figur 2 Plan över undersökningsområdet vid Ödeshögs kyrka.

Referenser

Lindqvist G., 2000. *Ödesbögs kyrka*. Kyrkoberivningsbroschyr. Linköping.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-678-2002

Länsstyrelsens dnr och datum för beslutet: 433-658-02, 2002-02-12.

Projektnummer: 1520400.

Undersökningstid: 17–18 april 2002.

Undersökt yta: drygt 50 löpmetrar.

Läge: Ekonomiska kartan, blad 8E 1g, edition 2, x 6456870 y 1432370.

Koordinatsystem: Fristående.

Dokumentationshandlingar som förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), RAÄ, Stockholm: 2 st planritningar i skala 1:50.

Fynd: inga fynd.